

presència

Número 1644. Del 29 d'agost al 5 de setembre del 2003. Any XXXVIII

El camp de l'horror

RIBESALTES. Prop de Perpinyà, el camp de concentració de Ribesaltes, on van patir i van morir centenars de persones, serà aviat un museu memorial. / 2 a 9

Restes d'una tanca de filferro amb alguns barracons del camp al fons. / JORDI SOLER.

LES RUTES DE LA IMMIGRACIÓ AFRICANA / 14 • SUÏSSA, PARADÍS FAMILIAR / 18 • ENTREVISTA A DOUDOU DIÈNE / 22 • ON ANEM? / 30

Un lloc per a la memòria

RIBESALTES • Després de tres anys de negociacions, les autoritats de Catalunya Nord han comprat els terrenys del camp de concentració. L'objectiu, construir-hi un historial memorial.

VALÈRIA GAILLARD

● Sota un cel de plom, retallat en l'horitzó àrid del massís de les Corberes, emergeix el perfil sinistre de centenars de barracons. Edificis fantasma, les ruïnes del camp de concentració de Ribesaltes.

El camp s'estén immòbil per sis-cents hectàrees de terreny, a tocar de Perpinyà. Enderrocs, filferro rovellat, velles pintades en les parets, trossos de runa escombrats pel vent, a Ribesaltes, el panorama talla la respiració. Per aquí van passar, i hi van morir, milers de persones. Primer, els refugiats espanyols i catalans de la retirada; després els jueus i els gitans. També opositors antifeixistes de totes les nacionalitats. Més tard, s'hi va *aparcar* membres de l'FLN (Front de Libération National algerià) i els *harkis*. Eren homes, dones i nens innocents, tots víctimes de les aberracions de la història. El seu suplici s'amaga en cada racó del camp, petrificat.

CRONOLOGIA

- 1937:
L'exèrcit francès compra els terrenys per instal·lar-hi un camp militar.
- 1938-1942:
Construcció dels barracons, primer per als militars i després per als refugiats espanyols.
- 1939-1942:
Internament de refugiats espanyols, gitans i jueus.
- Agost-novembre 1942:
2.313 jueus són deportats a Auschwitz.
- Novembre del 1942-agost 1944:
Invasió nazi del sud de França. Ocupació alemanya del camp.
- 1962-1976:
Internament dels *harkis* algerians francesos.

La seva història, oblidada des de fa massa anys, es vol portar ara a la llum. Donar-hi un reconeixement merescut. Més de cinquanta anys després, el Consell General de Catalunya Nord ha comprat part dels terrenys al ministeri de l'Interior francès, impulsat per les associacions de supervivents. L'objectiu, convertir aquest indret incòmode en quelcom de positiu. Un historial memorial, com els d'Auschwitz i Dachau.

Aconseguir els terrenys no ha estat fàcil. L'estira-i-arronsa amb el govern ha durat tres anys. En l'entremés, s'ha remogut la mala consciència de tots els habitants. Pels historiadors es tracta d'una oportunitat única. Ribesaltes és l'únic camp de concentració francès que no ha estat destruït després de la Segona Guerra Mundial. A més, malgrat el pas del temps, l'antic centre encara està en bon estat de conservació. Amb el projecte d'història memorial es vol transformar l'ano-

Barracons.

El filferro espinós encara delimita els terrenys del camp de concentració de Ribesaltes. A baix, restes d'una pintura mural en un dels barracons de l'illot F. Els dibuixos els van fer els antics interns. S'hi pot distingir un avió i el relleu d'un edifici que alguns diuen que és la Sagrada Família. Al mig, detall d'una finestra en ruïnes. A baix, a la dreta, interior d'un dels barracons. Després del tancament parcial del camp l'any 1976, la majoria d'edificis s'han anat degradant. Tot i així, la meitat encara es mantenen drets. Per al memorial es preveu la reconstrucció d'uns quants barracons. La resta quedarà igual. / JORDI SOLER

menat Camp Joffre en un exemple del funcionament dels centres d'internament durant i després de la guerra.

La història del camp

A l'origen, el camp va ser ideat amb un objectiu molt diferent. L'exèrcit francès va comprar els terrenys per implantar-hi una caserna militar capaç de reemplaçar la de Perpinyà, obsoleta. Amb aquesta finalitat precisa, els treballs de construcció van començar l'any 1938. En total, 150 barraques grans i tres-centes de petites componen el camp, dividides en deu illots. De seguida que els primers van estar enllestits, van servir per entrenar els joves reclutes. Algunes tropes de tiradors senegalesos també van passar aquí breus temporades.

Des del setembre del 1939, amb la Tercera República, comencen a arribar els primers refugiats espanyols. Provenen dels camps improvisats del litoral nord-català, com ara Argelers, el Barcarès i Sant Cebrià, on estan reclosos des del gener. Els espanyols continuen la construcció del camp i en seran els principals ocupants. Més de vint mil persones, el 54% dels interns. Tots, exiliats republicans de la Guerra Civil. El centre militar esdevé en aquest moment el Centre d'Acollida de Ribesaltes. Una acollida molt relativa. Les condicions de vida són lamentables. No era un camp d'extermini, però molts interns hi van morir de malnutrició, malalties o bé pels maltractaments infligits pels guardians. A partir d'aquí, seguint els esdeveniments històrics i polítics, el camp esdevé un lloc on *aparcar* tots els *indesitjables* del moment.

Quan França entra en el conflicte bèl·lic, també s'hi interna els presoners de guerra, majoritàriament soldats alemanys. Després de la signatura de l'Armistici, el juny del 1940, i la instauració del règim de Vichy, la situació canvia. El mariscal Pétain va adoptar una legislació antisemita per internar tots els jueus de nacionalitat estrangera. El ministeri de l'Interior va confiscar part del camp per confinar-hi aquesta comunitat, de l'agost al novembre del 1942. Durant l'estiu del 1942, l'antijudais-

Imatges impactants

La foto del nen en avançat estat de malnutrició, al camp de Ribesaltes, és de la Col·lecció de Friedel Bohny Reiter, conservada a la Fototeca del CDJC (Centre de Documentació Jueva Contemporània). A dalt, a la dreta, arribada d'un comboi de refugiats espanyols des dels camps del litoral, un document particular de Joaquim Bertran. A baix, detall de les sabates dels nens interns al camp de Ribesaltes, en una altra fotografia de la Col·lecció Friedel Bohny Reiter.

Fred, gana, brutícia..., el camp de Ribesaltes era un infern

● L'anomenaven el *Sàhara català*, i és que al camp de Ribesaltes les condicions climàtiques són extremes. D'això encara se'n recorden molt clarament tots els que han sobreviscut. La tramuntana hi bufa sense descans, escombrant el terreny àrid de terra blanquinosa. «Un dia, a una dona que estava en els ossos, gairebé se l'endú el vent», s'entristeix Antoni de la Fuente, refugiado espanyol. No sen-

V.G. Ribesaltes no era un camp d'extermini. Molts interns, però, van morir a causa de la negligència de les autoritats

se motiu, en una part del camp s'han instal·lat fa poc sis torres eòliques.

A l'estiu, la calor és insuportable. Les temperatures pugen fins a quaranta graus fàcilment. La manca d'arbres en aquesta plana desèrtica es fa notar. Malgrat que a l'arribada dels primers ocupants, els refugiats espanyols, el camp es venia com un «centre d'agrupament familiar», les dones i els homes vivien separats. Els nens, fins

als catorze anys podien estar-se amb les mares. Després es traslladaven als barracons dels homes.

Els interns es passaven els dies sense fer res, els nens jugaven com podien. Sobre tots ells, planava l'ombra de la malaltia. Amb unes pessimes condicions higièniques, moltes persones van morir de tifus i disenteria. Els interns pràcticament no es podien rentar i quan ho feien era a l'aire lliure, fins i tot a l'hivern. Hi havia una plaga de

polls i les rates es passejaven lliurement pels barracons. Una antiga interna jueva, ingressada el 1942 amb la seva germana, recordaangoixada que a la nit tenien por que les rates no les mossegessin.

Si bé Ribesaltes no era un camp d'extermini, molts interns van morir a causa de les malalties, la malnutrició i els maltractaments. Els infants són els que més van patir. L'any 1940 es van censar tres mil nens i nenes refugiats es-

me es radicalitza. Ribesaltes adquireix un paper fonamental en el projecte de deportació d'aquest poble cap a Alemanya. Dels quatre-mil cinc-cents cinquanta jueus tancats a Ribesaltes, dos mil tres-cents tretze van ser enviats als forns d'Auschwitz.

Aquesta condició d'avantsala dels camps d'extermini nazis porta l'historiador Serge Klarsfeld a batejar el camp de Ribesaltes com «el Drancy de la Zona Lliure». Els especialistes també assenyalen que van ser les autoritats france-

ses, sota les ordres de Pétain, just abans l'ocupació definitiva alemanya el novembre del 1942, les que van organitzar els combois i enviar els jueus a la mort. Un detall molest de la història que els francesos comencen tot just a reconèixer tímidament. L'ocupació nazi de la Zona Sud de França marca el tancament del camp per als milers de refugiats espanyols i també per a la comunitat gitana, estimada en cinc mil membres. Quan es dissol, dos mil cinc-cents interns encara malviuen en el

Característiques del camp

● Els terrenys del també anomenat Camp Joffre s'estenen per 600 hectàrees, a 10 quilòmetres de Perpinyà, entre els pobles de Salses i Ribesaltes. La seva capacitat d'allotjament supera les 20.000 persones. Construït amb fins militars, el camp va esdevenir centre d'internament de diverses comunitats. La majoria dels reclusos vivien en les vint-i-set hectàrees de l'illot F, situat a l'extrem sud-est del recinte. En aquesta part hi volen construir l'històric memorial. Actualment el camp està abandonat i és fàcil de visitar. La carretera D5 el travessa. Per accedir-hi venint de Perpinyà, cal anar en direcció a Ribesaltes i després agafar la direcció Òpol. / V.G.

camp. Els primers blindats de les tropes d'operació alemanyes atenyen al camp la tarda del 12 de novembre. S'hi instal·len i en fan la seva seu logística, fins a la seva retirada, el 19 d'agost del 1944. Després de l'Alliberament, el camp encara es manté en bon estat. L'exèrcit francès el reprèn per tancar-hi les persones detingudes en el marc de la *desnazificació* —Depuració.

Cal no oblidar que en aquell moment molts soldats alemanys presoners de guerra hi van trobar

Jueus, gitanos i «harkis»

Una noia i una nena jueves, a l'illot destinat a tancar aquesta comunitat. A Ribesaltes van recloure més de 4.500 jueus. La meitat van ser enviats als camps de la mort alemanys. La fotografia és del Centre d'Història de la Resistència i la Deportació a Lió. A baix a l'esquerra, imatge de la comunitat gitana del camp, d'unes 5.000 persones. La foto pertany a la Col·lecció Jacqueline Gebest. A la dreta, arribada d'un grup d'harkis, en una fotografia d'AFP.

panyols. El 1942 només en quedaven mil quatre-cents. En el seu diari, la infermera del Socors Popular suís Friedel Bohny-Reiter s'indigna per totes les brutalitats i humiliacions que han d'aguantar els interns: «En l'illot B, els agafen tota la roba per desinfectar-la. Mentrestant, els interns han de prendre una dutxa. El resultat és que tots els que no tenien polls fins ara, de segur que n'agafen. Després han de donar les palles on

dormen. Fins que no les reemplaçin hauran de dormir al terra.»

Al camp també es realitzen experiències mèdiques. Els metges francesos proven l'eficàcia d'un sistema de nutrició per injeccions intravenoses de vitamines. Uns experiments que van afectar seixanta persones. Però també va haver-hi alguns casos de violacions. Els guardes feien xantatge a les joves internes a canvi de menjar. Amb l'arribada dels jueus, que ve-

nien carregats amb les seves possessions, també es va disparar el mercat negre.

El panorama era desolador. La senyora Renée Vanot, internada amb la seva mare l'any 1942, diu que a la seva arribada al camp «les perspectives eren aterridores»: «Només es veia gent afamada vivint en una brutícia espantosa, estirats en lliteres de palla i pel terra en una mena d'hangars.» La gana era el més dur de suportar. Bohny

«TOT EL DIA EM PERSEGUEIX AQUESTA IMATGE: UN RUS DEVORANT LES RESTES D'UNS ESPINACS. ELS ULLS D'ANIMAL AFAMAT, ELS TRET DEFORMATS»

Reitel escriu: «Tot el dia em persegueix aquesta imatge: un rus que agafa àvidament les restes d'uns espinacs en unes escombraries, els devora amb les arrels i la terra, els ulls d'un animal afamat, els trets deformats.»

Enmig de la indiferència generalitzada de la població autòctona, alguns veïns coratjosos de Ribesaltes provaven d'ajudar els interns. Com podien, els passaven pa a través del filferro espinós.

la mort. Un tema encara verge per als historiadors. De totes maneres, la voluntat del govern és tancar-lo definitivament el desembre del 1945, com a molt tard. Però la data arriba i el camp continua operatiu. Alguns dels illots es fan servir per a altres usos, com ara la instal·lació d'un Centre de Formació Professional, adreçat a la integració de la mà d'obra nord-africana.

La guerra d'independència algeriana, del 1954 al 1962, marca el darrer gran episodi del camp de

Concentració o internament?

● El camp s'ha anomenat oficialment de moltes maneres. Abans de la guerra era un «camp de concentració»; després va esdevenir un «camp de reagrupament familiar» i també «d'internament». Posteriorment, una part es va anomenar «centre nacional d'agrupament dels israelites». Els supervivents catalans defensen el terme *camp de concentració*. Els historiadors, en canvi, prefereixen *camp d'internament*. El terme *camp de concentració* implica l'explotació econòmica a través de treballs forçats i la destrucció psicològica de l'intern, com passava als camps nazis. *Camp d'extermini* implica la destrucció pura i simple, com a Auschwitz i Dachau.

Ribesaltes. La confrontació for-neix nous interns. Primer, el camp esdevé un important centre d'entrenament per a les tropes destinades a lluitar a Algèria. De seguit, un dels illots es fa servir per empresonar els membres de l'FLN. Finalment, el govern francès utilitza el camp per *aparcar-hi* les companyies de suplementaris algerians, com se les anomena oficialment. Així, trenta mil *harkis* amb les seves famílies viuran amuntegats aquí fins a l'any 1976.

Els *harkis* són els soldats alge-

rians que van lluitar en el bàndol francès en la guerra d'independència d'Algèria. Uns homes sense pàtria, rebutjats tant pels algerians, que els veuen com uns traïdors, com pels francesos, que els consideren ciutadans de segona categoria.

Avui dia, la majoria de les sis-centes hectàrees de terreny estan abandonades. Algunes zones, però, s'han utilitzat recentment per instal·lar-hi torres eòliques, i també per desenvolupar-hi activitats artesanals.

Friedel Reitel i Elisabeth Eindenbenz, dos exemples d'humanitat

Les infermeres de la Creu Roja Suïssa van tenir un paper fonamental a l'hora de salvar interns. A la maternitat d'Elna hi van néixer més de sis-cents nens

V.G.

● Fins fa poc abandonat, el castell d'en Bardou, a Elna, reviu per uns dies l'ambient de maternitat. Cent persones s'hi ajunten, amb llàgrimes als ulls, per retrobar aquest indret i commemorar un episodi de la seva infància.

Sembla increïble, però alguns d'ells van néixer aquí, a la maternitat d'Elna, entre el 1939 i el 1944.

Al mig de la foto, Elisabeth Eidenbenz, la directora del centre, rep un homenatge per la seva tasca humanitària. Després de seixanta anys, es va celebrar per primera vegada, el març de l'any passat, una trobada entre la infermera suïssa i els antics nens de la maternitat. L'emoció es veu en cada un dels rostres. La gratitud és infinita. I amb raó. La infermera va acollir aquí les mares refugiades dels camps d'Argelers, Sant Cebrià, el Barcarès i Ribesaltes. Sis-cents nens van néixer lluny de la misèria dels camps. Eren mares catala-

nes, espanyoles, jueves o gitanes, tant se val. Dones que gràcies a l'ajuda d'Eindenbenz i el seu equip es van poder salvar amb els seus bebès d'una mort segura. En els camps de concentració, l'índex de mortalitat dels nounats era del 100%. En un informe del 1939, Eindenbenz escriu: «Avui hem anat a buscar les dones al camp d'Argelers i Sant Cebrià. Les guardem quatre setmanes abans i després del naixement. Cada una rep un farcell amb roba d'infant [...]. Aquí podem ajudar aquestes mares que passen moments molt durs. Nosaltres els oferim una mica de seguretat.» Els nadons dormen tots en la mateixa habitació circular, en cabassos de vimetera sobre planxes de fusta. Les mares es reparteixen en tres dormitoris. «Un niu de pau enmig d'un oceà de patiment.» L'estada mitjana és de quatre mesos i a part d'estar ben alimentades, les mares reben suport psicològic i moral. La vida

s'organitza en els tres pisos del castell i els dies passen ràpidament. Les mares aprenen a tenir cura dels bebès, a banyar-los i alimentar-los, tot això sota la tutela de la llavors joveneta Elisabeth Eidenbenz. Moltes de les mares es queden després a la maternitat i integren l'equip d'infermeres. Una

manera d'evitar el retorn als camps de concentració. L'Ajuntament d'Elna vol comprar ara l'edifici, molt temps oblidat, que va ser la seu de la maternitat. La idea és crear-hi un lloc de reflexió sobre la naturalesa humana i un centre d'acollida per als nens víctimes de la guerra. Els supervivents del camp

«Quan bufava la tramuntana congelada ens moríem de fred»

Antoni de la Fuente / Presoner durant tres anys al camp de Ribesaltes

V.G.

● «Ens moríem de gana, només menjàvem nyàmeres, un tubercle que es dona als porcs; xicoira en lloc de cafè i un bocí de pa», recorda, ulls baixos, Antoni de la Fuente Ferraz. Ens rep a casa seva al Soler, al costat de Perpinyà. De seguida s'afanya a treure dos classificadors enormes, plens de retalls de diaris i fotografies antigues. Tot sobre el camp de Ribesaltes i la retirada. Antoni de la Fuente tenia onze anys quan el van internar aquí, agafat de la mà de la seva mare i dels seus cinc germans. Al sisè, Paco, de setze anys, el van detenir amb el seu pare a Puigcerdà. Mai no oblidarà l'arribada al camp. Era un dia calo-

rós de juliol de l'any 1941. Enrere deixava dos anys de pelegrinatge per diferents camps d'internament, l'últim a Argelers, on els refugiats morien com mosques pel tifus. Originari de Puigcerdà, va fugir en tren de Catalunya el gener del 1939. En arribar a Rennes, van ser detinguts. Del camp en recorda sobretot

la buidor dels dies: «Haviem d'abandonar les barraques a les vuit del matí i ens passàvem les hores sense fer res. Al final la meva germana, la Fina, va organitzar unes classes per ensenyar-nos a

Antoni de la Fuente va viure amb nou anys la retirada.

«Nosaltres anàvem plens de polls i ens havíem de rentar a l'aire lliure.» Encara ara pensa en els hiverns de Ribesaltes. «No teníem roba i quan bufava la tramuntana congelada ens moríem de

fred. Llargos ens ajuntàvem tots per donar-nos escalfor els uns als altres.» De la Fuente va passar tres anys a Ribesaltes. Uns anys sense esperança i en l'aïllament total. Separats del pare i del germà gran, els dies al camp es feien interminables. Tractats despectivament de «rojos» pels habitants de Ribesaltes, la població era «indiferent a la sort dels refugiats del camp», afirma amb to escèptic De la Fuente. El 1942, després de l'Armistici de França i la instauració del govern del mariscal Pétain, la situació encara era molt delicada i la població, també afamada, «traficava en el mercat negre amb el menjar destinat als interns».

A la pàgina anterior, el castell que va funcionar com a maternitat i una foto d'Elisabeth Eindenbenz, que en va ser la directora. En aquesta pàgina, dues pintures que reflecteixen el patiment de les dones i els nens al camp.

de Ribesaltes tampoc no perdran mai la seva admiració per una altra infermera suïssa. Friedel Bohny Reitel, voluntària pel Socors Suís als Infants, va ajudar totes les persones tancades al camp. Desapareguda el 2001, Friedel deia: «Per mi era normal d'intervenir per salvar la gent.» Una normalitat fran-

cament excepcional en temps de guerra. De caràcter fort i enèrgic, va salvar moltes vides durant la seva estada a Ribesaltes, del 1941 al 1942. Quan la policia francesa va organitzar els combois per enviar els jueus a Alemanya, va amagar els nens en més d'una ocasió. En el seu dietari íntim, que ha estat

publicat, explica com una vegada va disfressar d'infermera una noia jueva. Li va ensenyar una cançó suïssa i així, tot cantant, van sortir les dues del camp, travessant els controls policials. Profundament afectada pel maltractament físic i moral que rebien els interns, la llavors joveneta infermera va fer tot

el possible per alleujar el seu patiment. Tot i així, confessa que se sentia inútil davant la magnitud dels esdeveniments. Però va fer el que va poder. Detalls en un mar de misèria, com ara obrir una llar per als infants. Aquí, un col·lega seu, en Josef, hi va pintar uns paisatges suïssos que encara es poden veure.

«Als jueus ens tractaven pitjor que als espanyols i als gitanos»

Charles Lastmann / Va arribar al camp amb sis anys i hi va passar tot un any

V.G.
 ● Charles Lastmann va fugir amb la seva família de Leipzig, Alemanya, a començament del 1939, foragitats arran de la Nit dels Vidres Trencats. Primer van anar a Bèlgica, però a causa de la invasió nazi el maig del 1940, van haver de tornar a fugir a França. Com que no tenien documentació, la policia va detenir a Tolosa els dotze membres de la família, entre tiets i cosins. Tots van anar a parar a Ribesaltes. El febrer del 1941, quan va arribar al camp, només tenia sis anys. «Als jueus ens tractaven pitjor que als refugiats espanyols i als gitanos. Ens donaven menys menjar», assegura Lastmann. Anèmic, va estar a punt de

morir de gana. La seva mare, explica, va robar unes patates als guardes per fer una sopa que el va salvar de morir d'inanició. Com que era petit, s'estava amb la seva mare i les germanes. Els homes estaven tancats en altres barracons. Greument malalt, caquèic, el van enviar a la maternitat d'Elna, tot un paradís venint del camp. Allà va poder refer-se durant un mes. També va conèixer la infermera Eidenbenz, de la qual guarda molt bons records. Després el van enviar amb altres nens a una Casa d'In-

Charles Lastmann.

fants al Creuze, a Llemotges. En total, havia passat un any a Ribesaltes. Un temps que recorda com «miserable» i del qual no oblidarà mai la tramuntana implacable i la brutícia. Charles Lastmann s'indigna a l'hora de parlar de les vicissituds que va patir la seva família. La seva àvia va morir de tifus. Els seus pares es van escapar, però la policia va enxampar el seu pare a Lió l'abril del 1944. Després, ningú ha sabut res més d'ell. «Segurament va ser deportat a Auschwitz», es lamenta. A la seva tieta

també la van enviar en un comboi cap als camps d'extermini de Polònia. El seu tiet es va tornar boig. La resta de la família es va poder salvar i es va instal·lar a Lió. Encara ara, als seixanta-set anys, els somnis el porten als turments de Ribesaltes. Per això està profundament satisfet que es construeixi un historial memorial: «És una història que no podem oblidar. Tampoc podem exigir als botxins que demanin perdó. Només els milers de morts ho poden fer. Per ells, cal fer un lloc de memòria.» Charles Lastmann també defensa la necessitat de testimoniar aquest episodi fosc de la història. Està convençut que «no podem fer com si res no hagués passat».

A Ribesaltes, França reconeixerà el mal tracte donat als refugiats espanyols

El camp serà l'històric memorial més gran de França i constituirà l'exemple del conjunt dels camps d'internament del sud del país.

V.G.

● Més de sis-centes mil persones van passar pels camps d'internament francesos entre l'any 1939 i el 1946. «Es tracta d'un fenomen de gran repercussió social i històrica», explica Denis Peschanski, director de recerca al CNRS (Centre Nacional de Recerca Científica) i cap de la Comissió Històrica. Per això, el nou lloc de memòria es constituirà en exemple del conjunt dels camps d'internament del sud de França, durant la Segona Guerra Mundial i després. En total, van arribar a existir més de dos-cents centres en tot l'Estat francès. El projecte preveu situar el camp de Ribesaltes en el seu context històric i també respecte als altres llocs de memòria actuals, com ara Canes, Besançon i Auschwitz, per tal de «donar un fil conductor als diferents indrets i oferir un recorregut pedagògic». Algunes barraques seran reconstruïdes per recrear la vida al camp i viure així «el xoc del que va arribar a ser». D'altres es deixaran en l'estat actual «per conservar la traça del treball de memòria». El conjunt de les quaranta-dues hectàrees que ocuparà l'històric memorial

és deixaran intactes per mostrar la immensitat de l'indret i rebran un tractament escenogràfic i museogràfic a l'estil d'altres camps de concentració. També s'hi afegiran panells explicatius i audiovisuals. Al desembre es presentarà la preconfiguració del centre. L'obertura de l'històric memorial del camp de Ribesaltes està prevista per al 2006.

«Des del seu tancament fins ara les mentalitats han evolucio-

L'obertura de l'històric memorial està prevista per al 2006. El projecte inclou la reconstrucció d'algunes barraques. També s'hi afegiran panells informatius i s'hi explicarà el context històric del camp. / JORDI SOLER

nat molt», assegura Peschanski, que afegeix: «Aquest fenomen de recuperació de la memòria està lligat a la mala consciència dels francesos per com van acollir els refugiats republicans de la retirada.» L'historiador també assenyala que la reconstrucció democràtica

a Espanya «es va realitzar en la unitat, fet que va implicar l'oblí dels esdeveniments recents de la història». Ara, però, les coses han canviat: «Tot i que es difícil acceptar la memòria col·lectiva, cal reconèixer el passat i mirar-lo cara a cara per comprendre'l», explica Peschanski

Un canvi de perspectiva que també afecta les autoritats locals. Christian Bourquin, president socialista del Consell General de Ca-

Una lliçó de tolerància i democràcia per als joves europeus

V.G.

● «Qualsevol persona pot esdevenir Hitler.» Davant d'aquesta terrible veritat i per tal de prevenir-la, Keti Otero, professora a l'institut Maillol de Perpinyà, organitza visites al camp de Ribesaltes amb el seu equip des de fa sis anys. S'adrecen als alumnes francesos, alemanys, catalans, polonesos, hongaresos i italians, en el marc del programa europeu Sòcrates. Les trobades serveixen perquè els alumnes «reflexionin sobre el feixisme i les seves conseqüències». Tot descobrint el camp, els joves, de setze a divuit anys, aprenen «la tolerància i la democràcia». També recullen el testimoni dels seus avis sobre

Alumnes alemanys i francesos visitant el camp. / K.O.

aquest període, «no han d'oblidar que els valors actuals de la societat occidental són el resultat de la lluita contra el feixisme». Aquest treball actiu de memòria és essencial, «els joves entenen que si no hi ha reflexió, qualsevol ésser humà pot tenir un dia actituds xenòfobes i racistes». Davant la dimensió del camp, els alumnes tenen un xoc. Entre les ruïnes de Ribesaltes, l'horror del que han estudiat a classe es materialitza. També tracten el problema de les minories d'ahir i avui. Explicant com se sotmetien fa seixanta anys, Keti Otero pretén que els alumnes es plantegin la seva situació actual i s'hi enfrontin, «tot un exercici de democràcia activa».

El camp encara està en funcionament

El Centre de Retenció continua obert per tancar-hi els immigrants sense documentació. Una situació vergonyosa, segons els historiadors i polítics locals

V.G.

● Actualment una part del camp de Ribesaltes, l'illot N, situat a l'extrem sud-oest, encara està en funcionament. Se l'anomena Centre de Retenció Administrativa i serveix des de l'any 1986 per *aparcar-hi* ocasionalment els immigrants sense documentació, és a dir, els immigrants en situació irregular en territori francès. Principalment es tracta de nord-africans que travessen la frontera dels Pirineus procedents de l'Estat espanyol. El centre té capacitat per a divuit persones i està sota el control de la Gendarmeria Mòbil. Una situació insostenible per totes les persones implicades en el projecte d'història memorial de Ribesaltes. Davant de la dimensió dels esdeveniments viscuts en aquest camp, el fet que encara estigui obert es considera un insult. Per Christian Bourquin, president del Consell General, el Centre de Retenció és «una ofensa a la història del camp». Per això ha demanat al Ministeri de l'Interior que el traslladi a un altre indret. El Ministeri, per la seva banda, planteja una ampliació del centre, en vista del gran augment del nombre d'immigrants en situació irregular. El pressupost que s'hi ha destinat és de deu milions d'euros, segons les autoritats locals. «És una enorme contradicció», es lamenta Joël Mettay, periodista i escriptor especialitzat en el camp. Per ell, el nou Lloc de Memòria és incompatible amb l'actual Centre de Re-

El Centre de Retenció de Ribesaltes serveix des del 1986 per tancar-hi els immigrants sense documentació. Està situat en l'illot N del camp, a l'extrem sud-oest, i actualment té capacitat per a divuit persones. Ara el Ministeri de l'Interior francès el vol ampliar. El centre el vigilen gendarmes, i és difícil d'apropar-s'hi. / J.S.

tenció, ja que «és impossible mostrar la vida al camp fa cinquanta anys quan al costat encara hi ha gent tancada». Mettay també denuncia les condicions de detenció dels interns, «tractats com a delinqüents». També s'ha llançat el procés per declarar el camp monument històric nacional. Dos projectes paral·lels i oposats. Si, com diuen, la història serveix per comprendre el present, en canvi sembla que el present no entén la història.

talunya Nord, afirma: «El camp és el forat del nostre passat, la nostra vergonya col·lectiva.» L'any 1939, després de la derrota de l'exèrcit republicà, quatre-centes quaranta mil persones van travessar la frontera dels Pirineus en busca de refugi. En aquells moments, les autoritats desbordades —els desplaçats doblaven la població autòctona— van entaforar els exiliats en improvisats camps a les platges, on molts van morir de malaltia. D'uns anys

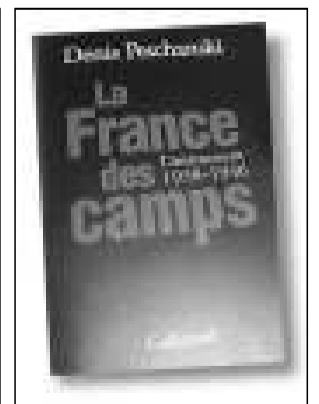
ençà, associacions com Freee, formada pels descendents dels exiliats espanyols, estan realitzant una tasca de reconeixement per als protagonistes de la retirada, un episodi negre que durant molts anys ha estat tabú en boca dels nord-catalans. Encara ara existeixen certes reticències. Una enquesta recent del Consell General revela que el 19% dels interrogats s'oposen a la construcció de l'història memorial de Ribesaltes.

Estudis històrics sobre l'«internament»

V.G.

● Molts historiadors han treballat recentment sobre els camps d'internament francesos durant i després de la Segona Guerra Mundial. El llibre més destacat és el del Dr. Denis Peschanski *La France des camps d'internement 1938-46*, Gallimard 2003. Més centrat en el camp de Ribesaltes, Joël Mettay ha publicat *L'Archipel du mépris, Histoire du Camp de*

Rivesaltes de 1939 à nos jours, a Trabucaire 2001. Un altre títol a destacar és l'estudi d'Anne Boïtel *Le Camp de Rivesaltes 1941-42, du Centre d'hébergement au «Drancy de la Zone Libre»* a Mare Nostrum 2001. També s'ha publicat el diari de Friedel Bohny Reiter, *Le Journal de Rivesaltes*, Zoe 1993. Jacqueline Veuve, de Lausana, ha fet un documental amb el mateix títol.

Fotograma del film *Le Journal de Rivesaltes*. A la dreta, les cobertes de dos llibres sobre el camp de Ribesaltes.